

Kapittel 5

Eikeberg 8 – Gravhaug fra yngre romertid og udatert hulvei.

Lars Erik Gjerpe

Sammendrag og innledning

På Eikeberg, gnr. 5, bnr. 1, Tønsberg kommune, ble det sesongen 2003 undersøkt en gravhaug, et lite område rett vest for haugen og en hulvei (Martens 2004a). Gravhaugen fra yngre romertid hadde en diameter på 14 meter og var bygd opp av silt og enkelte større stein. Grava sentralt i haugen inneholdt brente bein fra ei kvinne, deler av en beinkam og biter av en tetningsring i harpiks, og rett ved ble det funnet et enkelt keramikkskår (C53325). Hulveien kunne følges i 12 meter, men kunne ikke dateres nærmere. Lokaliteten lå i en østvendt skråning i skog. Det ble utført til sammen 8 ukeverk inkludert 4 dagsverk med innmåling.

Hulveien (ID 19968) ble registrert av Vestfold fylkeskommune (Booth 2002), og gravhaugen (ikke tildelt ID i Askeladden) ble registrert av KHM (Skullerud 2003). Lokaliteten ble undersøkt 6.–16. juni og 25. juni–2. juli 2003.

Etter funn av slag (C53326) ved metallsøk vest for haugen ble det sjaktet ca 70 m² uten at det ble gjort funn. Det ble tatt ut og analysert en trekullprøve, tatt ut tre makrofossilprøver (ikke analysert) og tatt ut tre pollenserier hvorav én er analysert.

Beliggenhet og topografi

Gravhaugen og hulveien ligger omtrent 30 meter over havet i den nordlige delen av en 800 meter lang og 300 meter bred ås omgitt av leirsletter (figur 5.1). Det høyeste punktet på åsen ligger 46 moh. Undergrunnen besto av grus, leire og stein. På åsen vokser det granskog og noe lauvskog, og den ligger omgitt av marint avsatte leirsletter. Også på gravhaugen og i hulveien vokste det trær. Et gravfelt (ID:75639) bestående av 11 gravhauger og en steinsetting og en enslig gravhaug (ID:19967) ligger omtrent 150 meter mot sør. Ingen av disse gravminnene er undersøkt, og det foreligger heller ikke løsfunn fra feltet. Dagens gårdstun ligger ca 250 meter mot sør. Hulveien ender ca 10 meter sørøst for gravhaugen, og kan følges 12

meter sørover, deretter er den forstyrret av traktorvei, gjerde og annet, men kunne antagelig tidligere følges ytterligere 15–20 meter sørover.

Forventninger og problemstilling

I prosjektplanen (Martens 2003:43) var det beregnet at det skulle undersøkes inntil 1000 m². Graven skulle undersøkes ferdig og hulveien måles inn på en slik måte at den kunne gjenskapes i en 3D-modell. Hulveien skulle snittes på inntil tre steder, og materiale til datering samles inn. Det ble videre beregnet at dette skulle gjøres på fire ukeverk.

I prosjektplanen (Martens 2003:29) er det skilt ut fire satsingsområder for prosjektet, og Lokalitet 8 Eikeberg bidrar til å belyse satsingsområde 4; Det kulturelle landskapet. Det ble lagt ned dobbelt så mange ukeverk som beregnet i prosjektplanen.

Undersøkelsen

Metoden

Ved registreringen høsten 2002 ble det lagt sjakter i haugen for å undersøke om det dreide seg om en naturdannelse, rydningsrøys eller gravhaug. Ved utgravningen ble profilene i sjaktene fra registreringen dokumentert før sjaktene ble forlenget med håndgraving inn mot sentrum av haugen der graven lå (figur 5.2). Etter at gravgjemmet var undersøkt ble skogen hogd og kjørt bort. Deretter ble overflaten av haugen innmålt for modellering. Til slutt ble de forskjellige påfylte lagene i haugen fjernet med gravemaskin, både for å undersøke oppbyggingen av haugen og finne eventuelle sekundærgraver i haugen. Det ble ikke funnet slike graver i haugen.

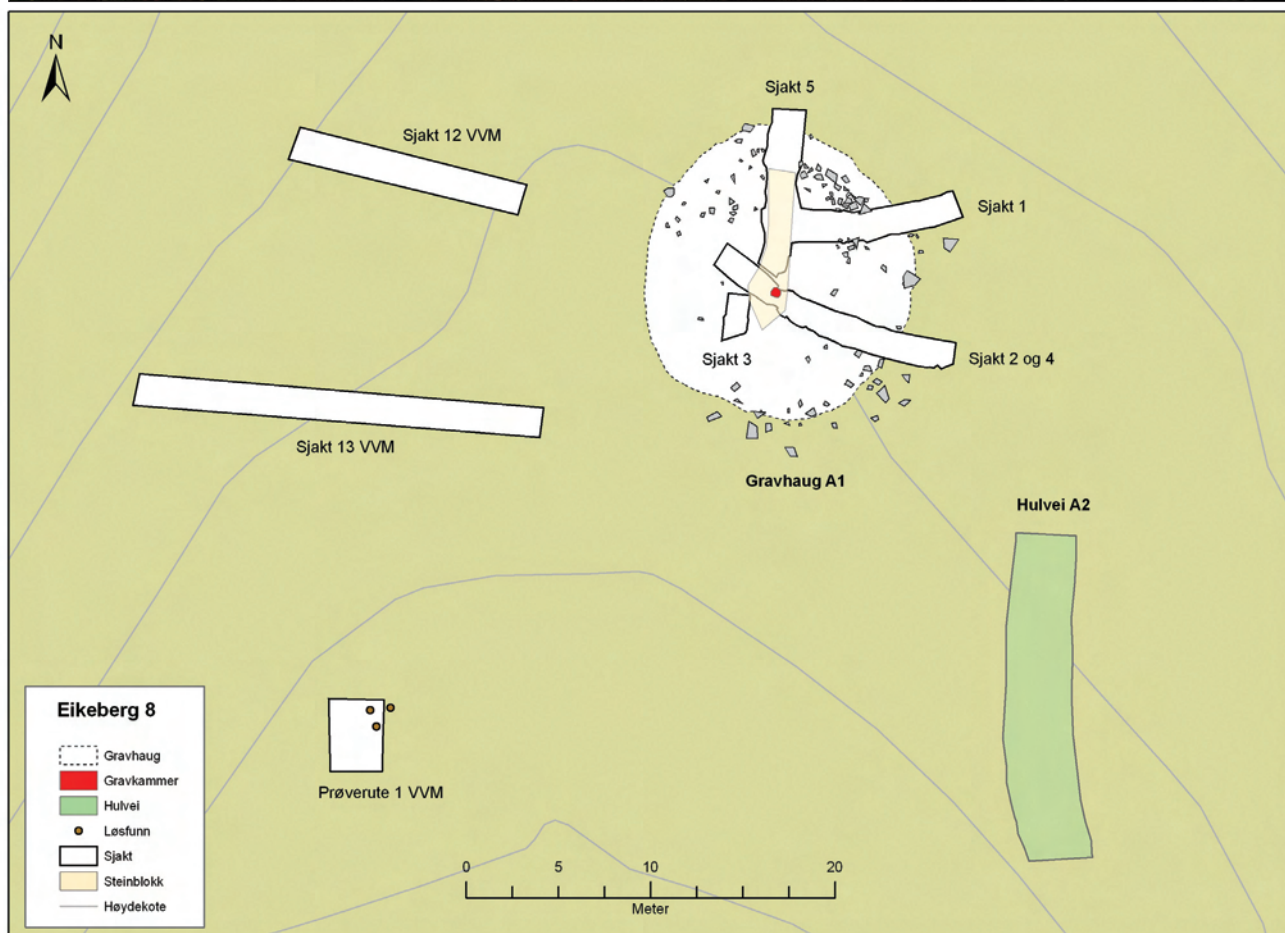
Hulveien ble snittet to steder, et sted for hånd og et sted ved hjelp av gravemaskin. Deretter ble overflaten av haugen innmålt for modellering.

Det ble også åpnet opp sjakter ved hjelp av maskinell flateavdekning på ei flate vest og sør for gravhaugen

Figur 5.1: Oversikt over Eikebergåsen og gravhaugen på Eikeberg 8. Ortofoto: Statens vegvesen. Illustrasjon: Magne Samdal.

Figure 5.1: Eikebergåsen and the burial mound at Eikeberg 8. Ortophoto: Directorate of Public Roads, Southern Region. Illustration: Magne Samdal.

Figur 5.2: Øverst - gravhaugen på Eikeberg 8 ryddet for skog, bildet er tatt mot vest. Nederst - oversikt over strukturer og sjakter på lokaliteten. Illustrasjon: Magne Samdal.

Figure 5.2: Above: The burial mound at Eikeberg 8 cleared of vegetation (photo facing west). Below: Plan of trenches and excavated features. Illustration: Magne Samdal.

etter at det ved hjelp av metallsøker ble funnet slagger. Selve gravhaugen var ca 180 m², det ble sjakket ca 70 m² fordelt på tre sjakter vest og sørvest for gravhaugen og lagt to snitt gjennom hulveien, men det ble ikke funnet materiale som var egnet til datering av hulveiens bruksperiode.

Graven (C53325)

Haugens konstruksjon

Haugen var tilnærmet rund med diameter på ca 14 meter. Haugfylltet besto i hovedsak av et lag med silt lagt rett på den gamle markoverflaten (figur 5.3 og 5.4). I utkanten av haugen lå det i tillegg en del større stein, også disse direkte på den gamle markoverflaten. Haugen hadde ikke fotgrøft og ikke egentlig kantkjede, men det var allikevel en tendens til at det lå store stein i utkanten av haugen. Over det påførte siltlaget lå skogsbunnen. Den største høyden fra gammel markoverflate og opp til dagens skogsbunn, var ca 0,4 meter, oppbyggingen av haugen var altså forholdsvis liten, men ved å utnytte terrenget er det skapt en synlig markering av grava. Særlig etter at skogen ble fjernet, var det lett å se at det dreide seg om en gravhaug.

Det indre gravminnet

Det indre gravminnet lå omtrent i midten av haugen og besto av 10–12 stein med største mål opp til 0,3 m lagt i en sirkel med ytre diameter ca 0,6 m (figur 5.3 og 5.4). Inne i sirkelen ble det funnet brente bein, brente biter av en kam og biter av en tetningsring i harpiks. Rett vest for steinsirkelen ble det funnet et skår keramikk. Alle bitene brent bein lå innenfor steinsirkelen, med størst konsentrasjon i nordøst. Steinsirkelen lå på et flatt bergskjær som før graven ble anlagt må ha ligget i dagen. Kun få centimeter med haugfyll ble lagt på toppen av den lille steinsirkelen, slik at det indre gravminnet nesten lå i dagen også etter at det ytre gravminnet ble anlagt.

Gjenstandene (C53325)

Fem biter av en kam og atten fragmenter av en tetningsring i harpiks ble funnet. Tre av kambitene hadde rester etter tenner, en bit hadde dekor i form av tre parallelle linjer mens en bit var uten spesielle kjennetegn. Den siste biten passet imidlertid sammen med et av fragmentene med tenner. I to av fragmentene er det et hull som sannsynligvis har vært for en stift som har holdt kammen sammen. Kammen har en parallell i Oddgeir Hoftuns (1993:19) kam nr. 4, sammensatt trelags avsakskam Type 1, nærmeste parallell B.1792. Denne kamtypen daterer Hoftun til 300-tallet (1993:32). Tetningsringen i harpiks består av 18 fragmenter, og selv om ikke hele ringen er be-

vart, kan det anslås at den sannsynligvis har hatt en diameter på omkring 0,15 m. Noen av fragmentene har et nærmest trekantet eller T-formet tverrsnitt. Tetningsringen har sannsynligvis sittet i bunnen på et kar av bark eller annet organisk materiale. Selv om det er vanskelig å si dette sikkert, er det sannsynlig at karet har fungert som gravbeholder.

Rett vest for det indre gravminnet ble det funnet mørk gråbrunt bukskår av keramikk. Skåret hadde glattet utside men ingen dekor. Hvorvidt skåret var intensjonelt deponert som en del av gravgavene eller mer tilfeldig var kommet med i haugfylltet, kunne ikke avgjøres i felt. Det ble imidlertid ikke funnet andre spor av tidligere aktiviteter i haugfylltet, og det er mulig at skåret var intensjonelt plassert som en del av gravgavene.

Avdøde

Til sammen 530 gram brente bein ble funnet i graven. Samtlige bein er analysert av dr.med. Per Holck (2004). Han konkluderer med at beina har omtrent samme utviklingsnivå, og de kan stamme fra samme individ. Alle beina var moderat til kraftig brent. Mesteparten av beina som kunne bestemmes, stammet fra menneske, men noe stammer sannsynlig fra dyr. Blant beina finnes det skalletakfragmenter, biter fra virvler og rørknokler. Alle knokler som kunne aldersbestemmes, tydet på et yngre, voksent menneske. Holck bemerker at ingen av knoklene har spesielt kraftige muskelfester, noe som tyder på at det er en kvinne. Særlig interessant er det at en uidentifisert beinbit har en mulig stikkskade som vedkommende ikke har overlevd, da det ikke er tegn til nydannelse av bein omkring. Avdøde er altså sannsynligvis en ung, voksen kvinne, som kan ha blitt drept – enten i en ulykke eller i en voldshandling – men skaden kan også stamme fra en eventuell partering i forbindelse med kremasjonen.

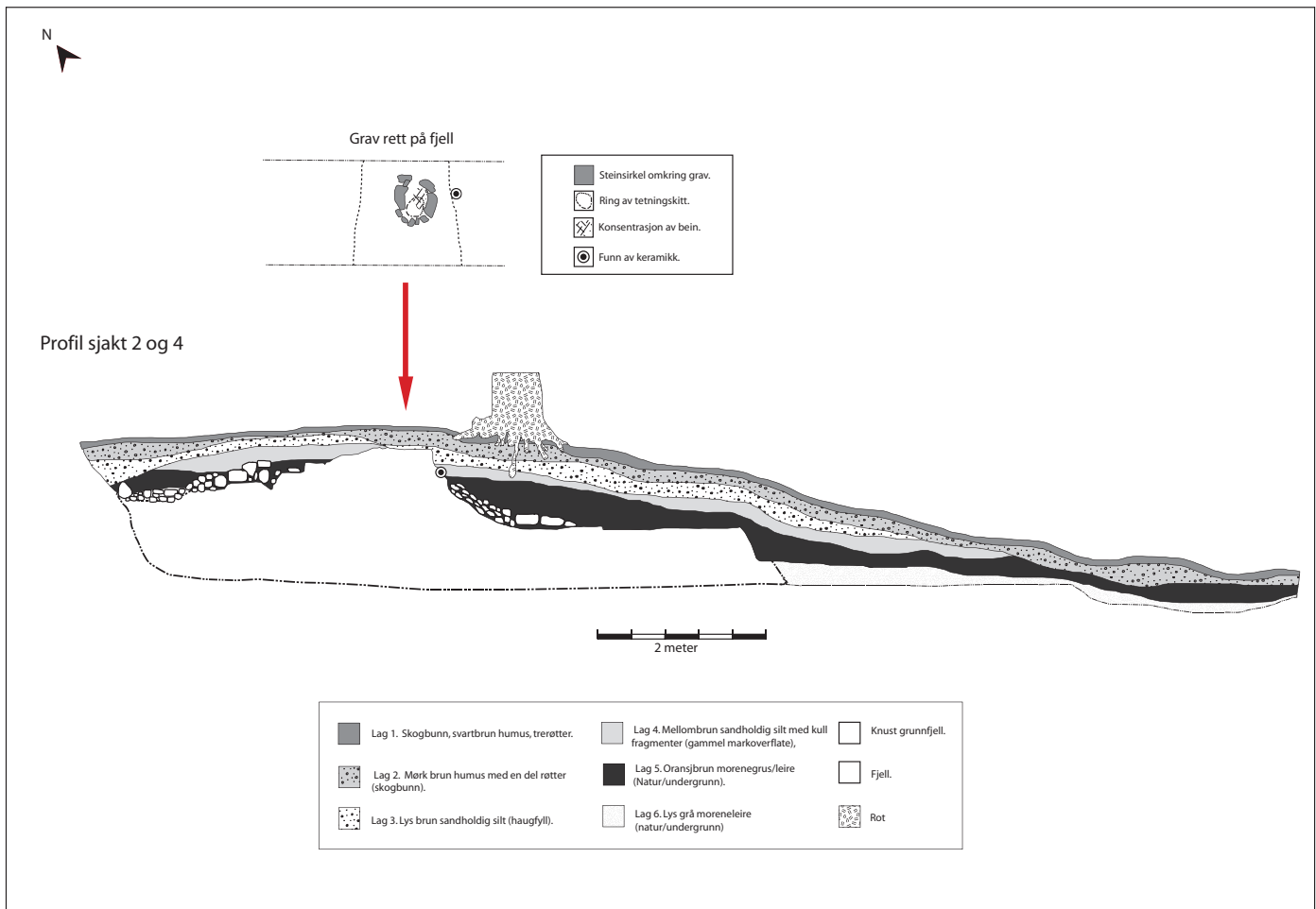
Trekull

Fra det som i felt ble tolket som gammel markoverflate, ble det samlet inn og analysert en trekullprøve. Trekullet stammet fra bjørk, hassel, lind, furu og eik (Høeg 2003). Det er vanligvis hevdet at løvtrær i liten grad brenner i naturlig skogsbrann. Det er også lite sannsynlig at alle de fem treslagene skulle vokse så nær hverandre at en skogsbrann skulle gi en slik fordeling av trekull i markoverflaten. Dette kan bety at tolkningen i felt er feil og at trekullet ikke representerer en skogsbrann i gammel markoverflate, men en brann i innsamlet trevirke, i så fall kan det være en del av begravelseritualen.

Figur 5.3: Øverst venstre; Hanne Ekstrøm undersøker det indre gravminnet, høyre; oversiktsbilde av gravhaugen under utgravning. Midten; parti av hulveien på lokaliteten, bilde tatt mot sør. Nederst venstre; kam av bein (C53325/1), høyre; tetningsring av harpiks (C53325/2). Gjenstandfoto Ellen C. Holte.

Figure 5.3: Top row, left: Hanne Ekstrøm investigating the central grave. Right: The barrow during excavation. Middle row: Part of the sunken road crossing the site (photo facing south). Bottom row, left: Bone comb (C53325/1). Bottom right: Jointing ring of resin (C53325/2). Finds photographed by Ellen C. Holte.

Figur 5.4: Profil gjennom haugen med gravkammeret markert. Illustrasjon: Magne Samdal.

Figure 5.4: Section through the barrow, with plan of grave highlighted. Illustration: Magne Samdal.

Pollen

En pollenserier ble samlet inn av feltleder og analysert av Helge Høeg (2004b). Denne serien kunne deles inn i tre soner. Sone 1 (fra Lag 4, gammel markoverflate datert til AD 340–420) viser et åpent landskap og inneholdt lite trepollen, vesentlig or og bjerk og noe hassel, furu og lite gran. Det har vært dyrket korn svært nær, og det har vært dyrket lin på stedet (kun ett pollenkorn, men lin er en svært dårlig pollenprodusent). Gress og forekomsten av soleie, nellik, kurvplanter, korsblomster melke/geiterams, knoppurt og blåknapp tyder på at det har vært eng og beite på stedet, selv om noen av disse også kan forekomme som ugrass i lin- eller kornåker. Det ble også funnet torvmose, som ikke hører hjemme i åker eller eng, men som i følge Høeg kan antyde at torv har blitt brukt som jordforbedring. Disse prøvene er eldre enn graninnvandringa ca 1200 BP. Sone 2 (Lag 3, haugfyllet) viser mye av det samme, men med mer syre og gress og mindre trær tross en liten økning for eik og gran. Det er funnet smalkjempe, som tyder på beitende husdyr i nærheten. Likeledes har det vært korndyrking i hvert fall periodevis på stedet. Det er

nå 2 % gran. Grana har vokst i nærheten, og prøvene er yngre enn ca 1200 BP i følge Høeg. Sone 3 (Lag 1 og 2, skogbunnen og tilhørende veksthorisont) viser mer trepollen og bjerk, furu og gran øker, mens or og hassel minker. Det har fortsatt vært korndyrking i området, men ikke på stedet. Det har vært eng og beite, men mindre åpne arealer. Prøvene er yngre enn graninnvandringa, kanskje fra 1100 BP eller yngre. Det er også talt kullstøvpartikler. Dette gir en pekepinn på aktivitetene i området – kullstøv ser ikke ut til å bevege seg langt. I sone 1 er det mye kullstøv, mens i sone 2 er det lite, før det igjen blir mer i sone 3.

Prøvene er tatt fra tynne lag som er dannet over lang tid, slik som den gamle markoverflaten Lag 4, så hver prøve representerer en lang periode.

Det ble tatt prøver som viste seg å være funntomme fra det som i felt ble bestemt til å være naturlig undergrunn. De funntomme prøvene bekrefter denne tolkningen.

Datering

Kammen kan som tidligere nevnt dateres til 300-tallet. En trekullprøve av bjørk, hassel og lind som ble antatt å være fra den gamle markoverflaten, ble datert til 1680±40 BP, cal AD 260–420, TUA-4655. Funnene av granpollen i haugfyllet tyder på en yngre datering, men det er usikkert hvor mye vekt som skal legges på det. Den radiologiske dateringen og dateringen av gjenstandsmaterialet støtter dermed hverandre og sannsynliggjør at graven er fra 300-tallet.

Hulveien

Hulveien (ID 19968) lå like sør for gravhaugen og kunne følges ca 12 meter før den ble forstyrret av grøft, gjerde og traktorvei. Det ble gravd to snitt i veien. Snitt 1 ble gravd for hånd og viste at hulveien hadde et U-formet tverrsnitt, en bredde på 4 meter fra slitasjekant til slitasjekant, en indre bredde på ca 0,3 meter og en dybde på ca 0,3 meter (jamfør terminologi i Gansum 2002:28–32). Det kunne skilles ut fire lag. Øverst lå den nåværende skogsbunnen (Lag 1), under den et lag med mørk brun sand iblandet humus (Lag 2). Midt i hulveien under Lag 2 lå det ytterligere et torvlag. Under der igjen lå et lag med grå sand med enkelte mindre stein (Lag 4) og under der igjen grus og stein med sand.

Snitt 2 ble gravd med gravemaskin og viste at hulveien hadde et U-formet tverrsnitt, en bredde på 3,5 meter fra slitasjekant til slitasjekant, en indre bredde på 0,4 meter og en dybde på 0,25 meter. Lagrekkefølgen var den samme som i Snitt 1.

Hulveier er i prinsippet dannet ved erosjon, og er sjelden bygd opp, og det er derfor vanskelig å finne materiale for å datere veiene radiologisk. Heller ikke ved denne undersøkelsen ble det gjort funn som kunne dateres.

Flateavdekkingen

Det ble ved hjelp av metallsøk funnet 24 gram slagg på ei flate rett vest og sør for gravhaugen, og det ble derfor åpnet tre sjakter på til sammen 70 m². Hensikten med sjaktene var særlig å finne spor av aktiviteter som kunne settes i forbindelse med gravhaugen, men det ble ikke funnet noen spor etter forhistorisk menneskelig aktivitet. Slagget kunne ikke dateres nærmere. Undergrunnen besto av et lag med torv over oppløst berg, slik at det neppe har vært dyrket her.

Diskusjon

Den vanligste gravformen i romertid er urnegrav med rensede brente bein (Solberg 2000:76). Graven har fått en arkeologisk datering til 300-tallet på grunnlag

av kammen, samtidig som den gamle markoverflaten eller eventuelt trekull fra brenning i forbindelse med begravelseritualer er datert til overgangen romertid–folkevandringstid. I haugfyllet (Lag 3) er det funnet granpollen av en slik mengde at laget i følge Høeg må være yngre enn graninnvandringa. Haugfyllet er stratigrafisk yngre enn det indre gravminnet, men de to bør i praksis være jevngamle. Dessverre ble det ikke funnet trekull eller annet daterbart materiale som med sikkerhet kunne sies å være en del av graven i gravgjemmet. Det er rimelig å stole på dateringen av graven til romertid–folkevandringstid ut i fra den radiologiske dateringen av trekullet og den typologiske dateringen av kammen.

Et av satsingsområdene ved prosjektet var det kulturelle landskapet, og pollenserien fra gravhaugen gjør at det fysiske landskapet rundt haugen kan belyses nærmere. Det ser ut til at landskapet ved anleggelsen av haugen har vært et forholdsvis åpent landskap med korndyrking og beite, seinere blir landskapet enda åpnere, sannsynligvis på grunn av beiting, før det nærmere nyere tid gror igjen. Trekullprøven fra den gamle markoverflaten bestående av bjørk, hassel, lind, furu og eik, er interessant sammenlignet med pollendiagrammet. Bjørk, hassel og furu finnes det rikelig av i pollendiagrammet, mens eik og lind i liten grad finnes. Or, som det er mye av i pollendiagrammet, er ikke funnet blant trekullene, men dette skyldes sannsynligvis vanskelighetene med å skille mellom trekull av or og bjørk. Som tidligere nevnt forekommer det i liten grad naturlig skogbrann i løvskog, imidlertid kan skogbrann forekomme i furuskog, og 13 av de 36 bestemte bitene stammer fra furu. Kombinasjonen av pollen og vedart kan antyde at området har vært svidd av og dyrket eller beitet i en (kortere?) periode før gravhaugen ble anlagt, og at beitingen i området har blitt intensivert etter gravleggingen.

Hulveien kan ikke dateres verken arkeologisk eller naturvitenskapelig, men det kan spekuleres i at den er restene av en ferdselsåre eldre eller samtidig med gravhaugen. Gravhauger har blitt anlagt ved eksisterende veier i vikingtid (Engesveen 2005:112–113), og dette kan også være tilfellet i eldre jernalder.

Ved vår arkeologiske undersøkelse var det ikke mulig å se spor etter dyrking i de omkringliggende områdene. Flata nordvest for gravhaugen ble prøvesjaktet for å finne spor av bosetning eller dyrking. Det ble ikke funnet noe som kunne belyse forhistorien med unntak av enkelte små biter med slagg. Jorddekket var svært skrint og magert, og sammen med det oppsmuldrete berget som lå rett under, må det ha

gjort området tilnærmet ubrukelig til dyrking. Pollensporene etter torvmose antyder imidlertid at det har vært gjødslet i området. Området øst for haugen ligger utenfor undersøkelsesområdet, men kunne virke noe bedre egnet til dyrking. Det er også mulig, om enn ikke sannsynlig, at man har gjødslet beite eller eng for på den måten å utnytte området bedre.

Katalog

C53325/1–14 Gravfunn

1) **Kam** av bein, nærmest som Hoftun kam nr. 4, B.1792:2 (Hoftun 1993:107). 5 fragmenter tenner og gripeplate bevart, trolig trelags avsatskam med avtagende tannlengde mot en rett ytterkant. Kammen er fintannet (jf. Hoftun 1993:19), dvs. mindre end 1mm mellomrom mellom tennene. 2 (eventuelt 3) fragmenter har spor etter stift i metall (trolig jern). 3 fragmenter har markert avsats. Et fragment har dekor i form av 3 meget fine, parallelle innrissete linjer langs gripeplatens overkant. Mål: H. 2,7 cm, B. 2,2 cm, T. 0,3 cm. Vekt: 1,7g.

2) **Tetning** av harpiks/bjørketjære (Svanberg 1995:250). Ring av tetningskitt fra bunn av urne i organisk materiale (trolig never eller trespon). I alt 18 fragmenter, ca 85% av ringen bevart. Mange biter har nærmest trekantet eller T-formet tverrsnitt (jf. Granlund 1939:273, fig. 19). Mål: L:1,6 cm, H:1,1 cm, Diam.15cm. Vekt: 15,1g.

3) **Kar** av keramikk. Mørk gråbrunt bukskår med glattet utside. Mål: L: 3,3 cm, B: 2,7 cm, T: 6 cm. Vekt: 15,1g.

4–7) **Bein, brente**. Diverse brente bein, mesteparten fra menneske, noen kunne ikke bestemmes nærmere. 530 g.

8) **Trekull**

9–11) 3 **Makrofossilprøver**

12–14) **Pollenprøver**

C53326/1–3 Løsfunn/detektorfunn

1–3) **Slagg** av jern. Vekt: 24,2 g

(ID 19968) for 12 meters, but not to date it.

Following the identification of metal slag (C53326) through metal detecting west of the barrow, an area of approximately 70 sq. meters was stripped of topsoil. However, no further finds or features were uncovered. A charcoal sample and three macrofossil samples were collected (but not analysed), as well as three pollen series – one of which is analysed.

Chapter 5: Eikeberg 8 – A burial mound from the Later Roman Iron Age and an undated sunken road

Summary:

In 2003, a burial mound, a small area directly west of the barrow, and a sunken road was excavated at Eikeberg farm (gnr. 5, bnr. 1) in Tønsberg municipality (Martens 2004a). The site was situated in an east-facing slope in the forest.

The barrow measured 14 meters in diameter and was constructed from silt and boulders. It was dated to the Late Roman Iron Age. A centrally located grave (C53325) contained the cremated bones of a woman, fragments of a bone comb, and parts of a jointing ring of resin. A single shard of pottery was collected close by. It was possible to follow the sunken road